

"Minä en halunnut valtaa. Minä olen halunnut vain, että kaikilla on hyvä olla."

Sari Miettinen

Jenny Kangasvuo: *Sudenveri*. Teos 2012, 312 s.

Teos kustantamo järjesti 2010–2011 fantasia- ja scifikirjoituskilpailun, jossa oululaisen kulttuuriantropologi Jenny Kangasvuon romaanikäsi-kirjoitus palkittiin kunniamaininnalla ja kustannussopimuksella. Ja hyvä niin. Vuonna 2012 ilmestynyt *Sudenveri* on vahva ja poikkeuksellinen esikoisteos Suomessa. Teos edustaa aikuisyleisölle suunnattua scifiä, suomikummaa, kuten nykyään on tapana sanoa. Lisäksi Kangasvuo kirjoittaa ihmissusimyyttiä uusiksi, mikä on jo enemmän kuin erityistä.

Suomalaisessa fiktiossa ihmissusiaihetta on käsitelty vähän. Tunnetuin teos lienee Aino Kallaksen *Sudenmorsian: hiidenmaalainen tarina* (1928). Uudempia vertailukohteita ovat Tuula Rotkon *Susi ja surupukuinen nainen* (1998) ja Elina Rouhaisen *Susiraja*-nuortenkirjasarja (2012).

Ihmissusi-myytillä on pitkä historia aina Ovidiuksen *Muodonmuutoksista*, kelttiläisestä kertomusperinteestä aina Baltian maiden *vironsusiin*. Baltialaisesta kansanperinteestä ammentaa myös Kangasvuo. *Sudenveren* omalakisessa maailmassa osa ihmisistä polveutuu kansantaruista tutuista

vironsusista. Nämä ihmissudet viettävät osan ajastaan ihmishahmossa ja osan metsissä susilauman jäseninä. On kuvataiteilija Varga, joka on jättänyt lauman voidakseen elää ihmisenä. On Martta, lauman vanhin, jonka menneisyys on opettanut pelkäämään ulkopuolisia ja pitämään kiinni periaatteista. Sivuhahmoina esitellään vielä Marraskuu, tavallinen ihminen ja Vargan rakas sekä Rasmus, laumasta karannut nuori ja epämuotoinen poika. *Sudenveri* kertoo kolmen äänen kautta tarinan kahtalaisesta identiteetistä sekä yksilön ja suvun ristivedosta.

Ihmissusista ja vähän ihmisestäkin

Sudenveri ei ole perinteinen ihmissusimyyttiä toisintava kertomus, jossa ihmissusi edustaa ihmisen ”yöpuolta”, salattuja ja hallitsemattomia viettejä. Ihmissusimyytin mukaan ihmissudeksi tullaan saamalla tartunta pureman tai raapaisun kautta. Muodonmuutos tapahtuu pakotettuna, eikä ihminen pysty vaikuttamaan itse siihen. Leena Peltonen kirjoittaa, että 2000-luvun kirjallisuudessa muodonmuutoksen takana on yhä useammin geneettiset syyt. Myös Kangasvuon teoksessa kyky sutena olemiseen ei ole tartunnan, vaan geneettisen perimän tulosta. Varga kantaa itsessään suttu, suden verta. Toisin kuin myytissä, Varga pystyy itse päättämään koska muuttuu sudeksi.

SQS
1–2/2014

82

Pervosilmäys
Arvostelut

Sari
Miettinen

Kyse onkin omasta lajista, joka ei ole täysin ihminen, muttei täysin susiakaan. Tällaisia ”homo lycanthropuksia” kuvataan mm. Jack Williamsonin romaanissa *Darker Than You Think* (1948) tai Guy Endoren teoksessa *The Werewolf of Paris* (1933). (Ks. Peltonen 1986.)

Toinen keskeinen ero perinteiseen ihmissusimyyttiin liittyy *Sudenveren* ihmissusien olomuotoon. Kun lauman jäsenet muuttuvat ihmisistä susiksi, heistä tulee tavallisen suden näköisiä ja he aistivat ja käyttäytyvät susien tapaan. Kahdella jalalla kulkevia hirviösusia ei siis *Sudenveressä* ole. Kallaksen *Sudenmorsiamessa* muodonmuutos tarkoittaa myös henkilön persoonan muutosta: lempeästä Aalosta tulee julma ja himoja täynnä oleva olento. (Melkas 2006, 186 ja 188). *Sudenveressä* Vargan persoona ei varsinaisesti muutu muodonmuutoksessa toiseksi, mutta toisen lajin edustajana hänellä on toki toisenlaiset tarpeet ja kyvyt. Myös kuollessaan suden muodossa, susi-ihminen jää susihahmoon, eikä palaudu ihmiseksi, kuten myytissä.

Antropologina Kangasvuo onkin tehnyt perusteellista taustatyötä ja perehtynyt susien lajikäyttämiseen ja elekieleen. Susihahmojen kuvaukset ovat niin todentuntuksia, että lukija voi lähes haistaa veren, saaliin ja kiiman. Se, mitä *Sudenveressä* ihmissusimyytistä hyödynnetään, on muodonmuutoksen kuvailu kivuliaana prosessina sekä yhteisön ja muodonmuutoksen kokeneen väliset jännitteet. Uuden ulottuvuuden muodonmuutokseen tuo se, että osa susi-ihmisistä on epämuotoisia: he eivät kykene hallitsemaan muutosta eikä muutoksen lopputulos vastaa täysin niin ihmistä kuin suttakaan.

Kuvaavampi termi Kangasvuon uudistamalle ihmissuden hahmolle onkin susi-ihminen, sillä susi on kiinteä ja vahva osa lauman jäsenten identiteettiä, ei vain täysikuun aikaan esiin tuleva ihmisen yöpuoli. Kahtalainen identiteetti on teoksessa lojaaliuden ja perinteiden tiukassa otteessa: susi-ihmisten on asetettava lauman etu omansa edelle. Ulkopuolisille lauman olemassaoloa ei saa paljastaa ja lauman jättäneisiin suhtaudutaan pettureina.

Kangasvuo yhdistää teoksessaan reaalfantasian keinoin kaksi erilaista maailmaa yhdeksi. Parasta romaanissa on juuri tämä: susi-ihmisten ja lauman maailma on erilainen mutta ei erillinen ihmisten maailmasta. Vertailukohtaa pienelle ja eristyksissä viihtyvälle yhteisölle, omine tapoineen ja lakineen, ei ole vaikea löytää. Lukijana mieleeni tulee ensimmäiseksi uskonnolliset yhteisöt, mutta sama dynamiikka on löydettävissä monista muista ryhmistä, jotka rakentuvat hierarkialle ja tiettyjen normien täyttämisen vaatimukselle.

Suden kiima, ihmisen kaipuu

Siinä missä susi-ihmisyys on hankala ja salattava ominaisuus, ei romaanin toinen identiteettiin liittyvä teema sitä ole. *Sudenveren* päähenkilö, Varga, seurustelee Marraskuu nimisen naisen kanssa ja suhde kuvataan luontevana osana kummankin naisen elämää. Ongelmalliseksi suhteen tekee se, että Varga salaa susi-ihmisyytensä ja joutuu näin ollen piilottamaan osan itsestään. Marraskuu ei ymmärrä, miksi Varga ei halua kertoa menneisyydestään tai suvustaan, eikä uskalla päästää lähelle. Varga taas ei uskalla luottaa siihen, että Marraskuu voisi hyväksyä hänet kokonaisuudessaan, susi-ihmisenä.

Kangasvuo rakentaakin susi-ihmisyydestä ja seksuaali-identiteetistä paralleelin, jossa salattavaa ja vaarallista ei ole epänormatiivinen seksuaalisuus, vaan eläin ihmisessä. Samalla Kangasvuo piirtää taitavasti kuvaa niistä rakenteista ja mekanismeista, joilla erilainen erotetaan yhteisöstä ja millä vainottu itse erottaa itsensä muista. Susi-ihmiset eivät halua muiden tietävän heistä koska he pelkäävät erilaisuuden synnyttämää ja susi-ihmisiin kohdistuvaa vihaa. Toisaalta lauman eristyneisyyttä perustellaan myös erilaisuudella, jota ulkopuoliselle eivät kykenisi ymmärtämään. Kyse on yhtä lailla paljastumisen pelosta kuin pelosta oman identiteetin ja erityisyyden menettämisestä. Kangasvuo kuvaakin hienosti, mitä tapahtuu kun ihminen joutuu salaamaan osan itsestään ja elämään paljastumisen pelossa.

Outo kumma ja hyväksymisen vaikeus

Romaanissa seksuaalisuus ja identiteetti esitetään paljon monitasoisempaa asiana kuin kahden naisen välisenä suhteena tai susi-ihmisyytenä, ja nimenomaan tässä on romaanin vahvuus. Vargan susimenneisyydessä hänellä on ollut uros ja jälkeläinen. Tätä seksuaalisuutta ei kuitenkaan aseteta vastakkain Vargan ihmisseksuaalisuuden kanssa. Romaani antaa tilaa identiteetin monimuotoisuudelle ja liikkeelle: Kangasvuo kirjoittaa seksuaalisuudesta, joka ei suostu asettumaan valmiisiin kategorioihin tai hetero/homo akselille. Vargan suhde sutena on yksinkertainen ja käytännöllinen, mutta sisältää silti paljon tunnetta. Suhde ihmisenä Marraskuuhun on enemmän kompleksinen:

Rakastinko minä urostani? Muistan vain ne talviset lempeät päivät, pakkaselta tuoksuvan turkin, lähellä olon, tyytyväisyyden, joka sai minut unohtamaan kaiken muun. Rakastinko häntä? Minä olin naaras urokselleni, ja niinä kevättalvisina kiiman päivinä urokseni olisi voinut olla kuka tahansa susiurossa, niin kuin minä olisin voinut olla kuka tahansa susinaaras hänelle.

Mutta maatessani siinä Marraskuun vieressä, hän ei olisi voinut olla kuka tahansa nainen, enkä minäkään. Meidän yksilöllisyytemme on tärkeää. Marraskuu on minulle tärkeä, mutta en ole kokenut hänen kanssaan samanlaista tyytyväisyyttä ja lempeää onnea kuin urokseni kanssa. Olen enemmän minä Marraskuun kanssa kuin urokseni kanssa olin. Ja tämä minä ei voi koskaan unohtaa olleensa susi, niin kuin susiminä unohti olleensa ihminen.

Miten kertoa Marraskuulle menetyksestä? En menettänyt vain urostani, menetin mahdollisuuden olla susi. Miten sanoa, että ehkä sittenkin mieluummin olisin susi kuin rakastaisin häntä. (178).

Ruumiillisuus, ruumiin ja halujen muutokset, kietoutuvat *Sudenveressä* yhteen omalakisella tavalla, joka ei suostu hierarkkiseen kategorisointiin.

Sudenveri tarjoutuu herkullisesti queer-luennan kohteeksi. On vaiettu ja salattu identiteetti, toispuoleisuus. On kyky sopeutua vallitseviin normeihin ja piiloutua niiden taakse. On myös paljastumisen pelko, vaino ja ulkopuolisten viha vähemmistöä kohtaan. Kangasvuo ei kuitenkaan kirjoita alistettujen historiaa vaan ehdottaa rohkeasti, että uhkakuvia luovat ja ylläpitävät joskus myös yhteisön edustajat itse. *Sudenveressä* identiteettiin liittyvä määrittely ja kategorisointi ei tapahdu vain ulkoapäin, yhteiskunnan toimesta, vaan sitä vaatii yhtäläillä myös marginalisoitu yhteisö itse. Näin ollen *Sudenveri* kertoo myös vähemmistön sisäisestä suvaitsemattomuudesta niitä kohtaan, jotka eivät istu totuttuihin normeihin.

Suojeleeko salailu lopulta erilaista yhteisöltä vai yhteisöä erilaiselta? Kuinka paljon yhteisö on valmis ymmärtämään ja avautumaan jos sille antaa mahdollisuuden? *Sudenveressä* uusi sulkupolvi näyttää tietä. Markus ei häpeä vajaanmuotoisuuttaan vaan haluaa toteuttaa molempia puoliaan. Vargakin paljastaa lopulta Marraskuulle kaiken. Lauman jäseniin on iskostettu syvään paljastumisen pelko ja sitä seuraava paha. Vargan pelot eivät osoittaudu kuitenkaan todeksi, vaan Marraskuu hyväksyy Vargan karvoineen päivineen.

Biseksuaalisuudesta vasta väitellyt Kangasvuo kyseenalaistaakin romaanissaan yhteiskuntamme dikotomiaobsession ja ehdottaa uudenlaista suhtautumistapaa ihmisyyteen ja rajaviivoihin. Tässä mielessä romaani kysyy myös eettisiä kysymyksiä: onko maailmassa tilaa epämuotoisille, niille, jotka eivät kuulu kumpaankaan lajiin? Millaista kaapin politiikkaa harjoitamme itse? Toisaalta kytköksiä voi vetää myös posthumanismin suuntaan: selkeä raja ihmisen ja eläimen, normaalin ja epänormaalin välillä on aina keinotekoinen ja rakennettu.

Sudenveri on hieno, moniulotteinen romaani, joka tarjoaa mahdollisuuden monivivahteiselle luennalle ja tulkinnoille. Romaani sai ilmestyessään kohdallisen paljon huomiota ja hyvän vastaanoton. Monessa arviossa tuotiin esiin identiteettikysymykset ja päähenkilön biseksuaalisuus. *Sudenvereen* taitavasti rakennettu allegoria salatun ja ambivalentin identiteetin ja ihmis-susimyytin välille jäi valitettavasti monessa kritiikissä paitsioon – samoin epänormatiivisuuden kritiikki.

Sudenveri sai vuonna 2013 Suomen Tolkien-seuran Kuvastaja-palkinnon, joka jaetaan vuosittain parhaalle suomalaiselle fantasiakirjalle.

Kirjallisuus

Kallas, Aino 1928: *Sudenmorsian*. Helsinki: Otava.

Kukku, Melkas 2006: *Historia, halu ja tiedon käärme Aino Kallaksen kirjoissa*. Helsinki: SKS.

Peltonen, Leena 1986: Hurjan inhimillinen peto. Ihmissusi kansanperinteessä ja kirjallisuudessa. *Portti* 1/1986, 4–28. Verkkoteksti: <http://www.aikakone.org/leena/werewolf.htm> (sivu luettu 9.9.2014)

Rotko, Tuula 1998: *Susi ja surupukuinen nainen*. Helsinki: Tammi.

Rouhiainen, Elina 2012: *Susiraja*-sarja. Helsinki: Tammi. Kirjasarjan nettisivut: <http://www.susirajasarja.com/>